

Kuntapalvelujen pelastusohjelma 2010–2013

10.2.2010

Kuntapalvelujen pelastusohjelma 2010–2013

Sisältö

Esipuhe	2
1 Talouden toimintaympäristö	3
1.1 Kuntien talouden lähtökohdat	3
1.1.1 Kuntatalouden tilanne	3
1.1.2 Kuntatalouden puskurit: ylijäämä, varaukset ja rahastot talouden tasapainottamisessa	4
2 Kuntatalous vuoteen 2013	8
2.1 Perusvaihtoehto	8
2.2 Nopean menokehityksen vaihtoehto	9
3 Sopeutuminen – kuntapalvelujen pelastaminen	11
3.1 Kuntien toimenpiteet	12
3.2 Valtion toimenpiteet	12
3.3 Sopeutusvaihtoehdon vaikutukset	13
Johtopäätös	14

Kuntapalvelut on pelastettava yhteistyöllä

Vuoden 2008 loppupuolella kansainvälisen finanssikriisin vaikutukset vyöryivät voimalla myös Suomeen. Kuntien verotulot kääntyivät ennakoitun kasvun sijasta laskuun ja kuntatalouden tilanne heikkeni ennätysmäisen nopeasti alkuvuodesta 2009.

Kuntaliitto reagoi tilanteeseen tekemällä helmikuussa 2009 oman vaihtoehdonsa talouskriisin lieventämiseksi kunnissa. Kuntapalvelujen pelastusohjelmassa esitettiin konkreettiset toimenpiteet, joihin kuntien ja valtion tuli ryhtyä kuntapalvelujen pelastamiseksi. Ohjelmassa arvioitiin myös 1990-luvun alun lamaa ja sen opetuksia.

Maan hallitus osoittikin kunnille myötämielisyyttä tukemalla kuntien taloutta merkittävästi päättäessään maaliskuussa 2009 valtiontalouden kehyksistä vuosille 2010–2013.

Kansantuottemme aleni vuonna 2009 noin 7–8 prosenttia, eli 13–15 miljardia euroa. Tätä menetystä valtio on paikannut pääosin massiivisella lisävelanotolla. Myös kuntien lainanotto on kasvanut ennätyksellisesti.

Kunnat joutuivat korottamaan verojaan voimakkaasti vuodelle 2010, vaikka ne jo vuoden 2009 aikana toteuttivat huomattavat säästöt.

Kuntaliiton hallitus päätti alkusyksystä 2009, että Kuntaliitto laatii oman arvion vuosien 2010–2013 kuntatalouden kestävydestä ja esittää ohjelmassa ratkaisuvaihtoehdot kuntatalouden tasapainottamiseksi. Tältä pohjalta on syntynyt Kuntapalvelujen pelastusohjelma 2010–2013.

Ohjelmassa on arvioitu kuntatalouden lähivuosien kestävyttä eri vaihtoehdoissa. Laskelmat ja niiden tulokset ovat pääosin yhteneväisiä valtiovarainministeriön 1.2.2010 julkaistun ”Julkinen talous tienhaarassa” -raportin kanssa.

Kuntatalouden kestävyysvajeeeksi ensi vuodelle muodostuu perusvaihtoehdossa noin 850 miljoonaa euroa. Tämän kattamiseksi kuntien täytyy pienentää menojensa kasvua 350 miljoonaa euroa. Lähivuosina kuntien toimintamenojen kasvu saa olla vain 2,5 prosenttia vuodessa. Tavoitteen saavuttaminen työvaltaisella kunta-alalla on vaikeaa, varsinkin kun väestön ikääntyminen lisää kuntapalvelujen kysyntää.

Valtion on osallistuttava kuntapalvelujen pelastamiseen lisäämällä kuntien tuloja 500 miljoonalla eurolla viimeistään vuonna 2011.

Kuntapalvelujen vuosien 2010–2013 pelastusohjelma on valmisteltu Kuntaliiton toimistossa kuntatalousyksikön johdolla ja se on hyväksytty liiton hallituksessa 4.2.2010.

Pelastusohjelman sisältöön liittyvää palautetta ottavat vastaan kuntatalousyksikön johtaja Martti Kallio ja suunnittelupäällikkö Reijo Vuorento.

10.2.2010

Kari Pekka Mäki-lohiluoma
toimitusjohtaja

1 Talouden toimintaympäristö

Kansantaloutemme syöksyi lamaan kansainvälisen vientikrysyn romahduksen myötä vuoden 2008 lopulla. Kansantuotteestamme viennin osuus oli tuolloin vielä lähes puolet. Vuoden 2009 aikana viennimme heikkeni voimakkaasti ja viennin osuus kokonaistuotannostamme on enää noin kolmannes.

Kansantuotteemme aleni vuoden 2009 aikana noin 7–8 prosenttiyksikköä. Tämä merkitsee tuotantomme arvon menetyksenä noin 14–16 miljardia euroa. Tätä menetystä on kompensoitu ensisijaisesti valtion lainanottoa kasvattamalla.

Valtiovarainministeriö eivätkä talouden ennustelaitokset kyenneet ennakoimaan käänteen rajuutta. Rahoituskriisin vaikutukset vyöryivät täydellä voimallaan myös kuntiin.

Vaikka rahamarkkinat ja talouden syöksy ovat akuutin kriisin jälkeen rauhoittuneet, ovat rahoitusjärjestelmät edelleen murroksessa. Maailman eri valtioiden massiivisiin elvytystoimiin yhdistynyt velkaantuminen tuo uuden uhkan maailmantalouteen, ellei kestävää ja laajaa talouskasvua saada aikaiseksi.

Euroalueen maiden erilaisuus ja osin joustamattomat ja hyvin monimuotoiset poliittis-taloudelliset rakenteet voivat entisestään jäykistää Eurooppaa samalla kun maailman talouden kestävä elpymine viivästyy. Riskinä on, että Eurooppa ajautuu hitaan kasvun aikaan ainakin seuraaviksi 2–4 vuodeksi.

Viennistä riippuvaisena euromaana tämä merkitsisi Suomelle hyvin vaatimatonta talouskehitystä lähivuosina. Tämä heijastuisi väistämättä myös kuntiin ja kuntatalouteen. Lisäksi Suomen tilannetta heikentää merkittävästi väestömme kiihtyvä ikääntyminen.

1.1 Kuntien talouden lähtökohdat

1.1.1 Kuntatalouden tilanne

Koska kasvunäkymät ovat hyvin epävarmat ja talouden velkaelvytystä ei nykytasolla voida jatkaa määräämättömästi, on tärkeätä, että myös kuntasektori osallistuu julkisen talouden kriisin ratkaisemiseen ja taloutemme saattamiseksi uudelleen kasvu-uralle.

Kaudella 2010–2013 tällainen kehityskuva merkitsee väistämättä sitä, että kuntatalouden tasapaino on toteutettava alentamalla olennaisesti toimintamenojen kasvua viime vuosien tasolta ja saatettava se vastaamaan suurin piirtein kansantaloutemme kantokykyä, joka lähivuosina mitä ilmeisimmin on vaatimaton.

Toimintojen määrälliseen tai laadulliseen kehittämiseen ei nyt eikä lähivuosina ole varaa. Pikemminkin on tarpeen vähentää kuntien tehtäviä ja velvoitteita. Mikäli kuntien velvoitteita ei kyetä ensi eduskuntavaalikaudella alentamaan, paineet kunnallisverotuksen kiristymiseen ovat voimakkaat. Tuottavuuden nostolla ei kyetä korjaamaan työvaltaisen kuntasektorin rahoitusvajetta kuin pieneltä osin.

Kuntatalouden tilannetta kuvataan perinteisesti vuosikatteen ja poistojen välisellä erotuksella. Kun mukaan otetaan vielä satunnaiset erät, saadaan niin sanottu tilikauden tulos.

Kuntien lainakanta on vuoden 2009 lopussa noin 11,1 miljardia euroa.

Tämänhetkisten (tammikuu 2010) ennusteiden valossa tilanne näyttää seuraavalta:

Kuntien ja kuntayhtymien tuloslaskelma vuosina 2007-2010, mrd. €				
	2007	2008	2009**	2010**
Toimintatulot	9,12	9,75	10,05	10,40
Toimintamenot	-28,90	-31,18	-32,75	-34,05
Toimintakate	-19,78	-21,43	-22,70	-23,65
Verotulot	16,30	17,53	17,55	17,51
Valtionosuudet	5,76	6,43	6,90	7,42
Rahoituserät, netto	0,11	-0,13	0,03	-0,04
Vuosikate	2,39	2,40	1,78	1,24
Poistot	-1,84	-1,94	-2,00	-2,06
Satunnaiset erät, netto	0,23	0,26	0,25	0,25
Tilikauden tulos	0,78	0,72	0,03	-0,57

1) Kunta-alan palkkasumma kasvaa 3 % ja toimintamenot 4 % vuonna 2010
Lähteet: Vuodet 2007- 2008 Tilastokeskus.
Vuosien 2009-2010 arviot Kuntaliitto

Kuntien toimintamenot kasvavat 4 %, verotulot laskevat hieman. Valtionosuudet kasvavat noin 0,5 miljardia lähinnä verovähennysten kompensoinnin ja indeksitarkistusten vuoksi. Kuntasektorin negatiivinen tilikauden tulos vuonna 2010 on noin 0,6 miljardia euroa.

1.1.2 Kuntatalouden puskurit: ylijäämä, varaukset ja rahastot talouden tasapainottamisessa

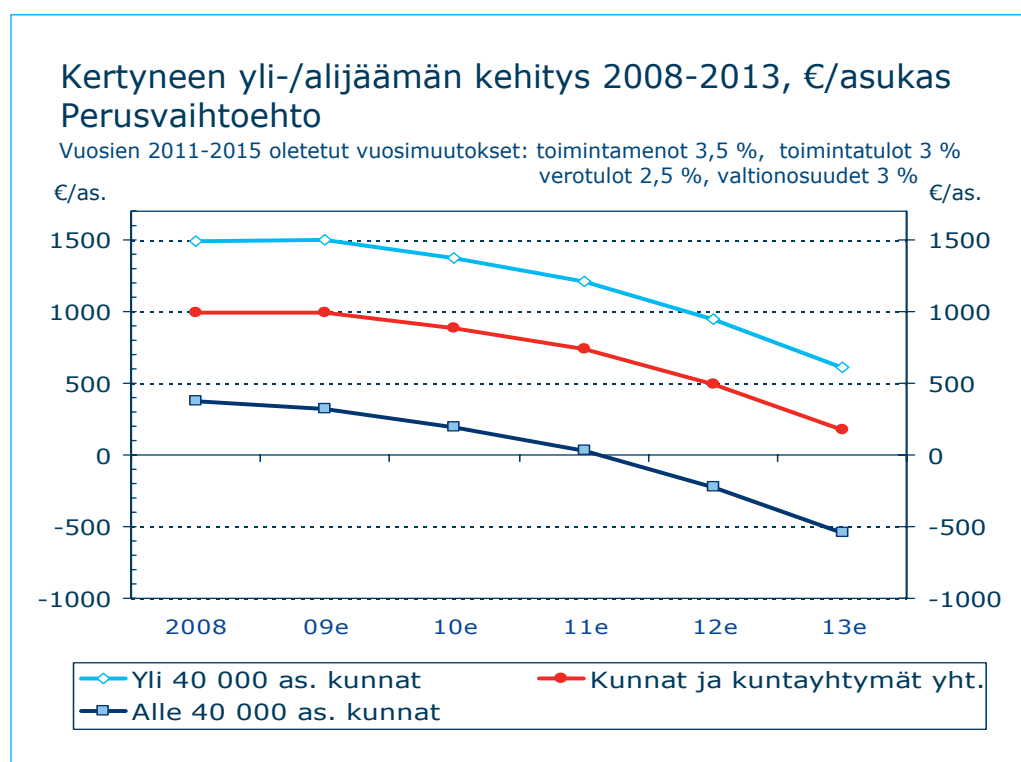
Kuntatalous on tasapainotaloutta, jossa tasapaino pyritään saavuttamaan enintään neljän vuoden suunnittelukaudella. Vuosittain tilikauden tulos voi olla merkittävästikin yli- tai alijäämäinen. Alijäämäisiin tuloksiin kunnat ja kuntayhtymät pyrkivät varautumaan taloudellisilla puskuilla. Niitä ovat taseen kertyneet ylijäämät, investointivaraukset ja omat rahastot. Niiden määrä kuntataloudessa oli vuonna 2008 yhteensä 9,3 miljardia euroa. Tästä valtaosa, eli noin 5,3 miljardia euroa oli merkitty kertyneeksi ylijäämäksi, 2,7 miljardia euroa rahastojen pääomiin ja 1,3 miljardia euroa investointivarauksiin.

Kunta-alan ylijäämäerät 31.12.2008			
	Kunnat milj. €	Kuntayhtymät milj. €	Yhteensä milj. €
Muut omat rahastot	2 528	163	2 691
Kertynyt ylijäämä	4 989	298	5 287
Investointivaraukset	1 204	109	1 314
Yhteensä	8 721	570	9 292

Kertynyt ylijäämä muodostuu tilikausien tuloksista joita ei ole siirretty varauksiin tai rahastoihin. Muut omat rahastot ovat vahinkorahastoja tai muihin erityistarkoituksiin perustettuja rahastoja, joiden käyttötarkoitus on rahastosäännöllä määrätty. Investointivaraukset ovat ylijäämäerien merkitsemistä vastaisiin investointeihin ja niiden poistoihin. Mainittuja oman pääoman eriä vastaavat varat ovat sitoutuneet taseen eri omaisuuseriin kuten rahoitus-, vaihto-omaisuuteen ja pysyviin vastaavien hyödykkeisiin ja pitkäaikaisiin sijoituksiin.

Edellyttäen, että kuntataloudessa vuonna 2009 päädytään +/- 0 tulokseen, on kuntien ja kuntayhtymien taseissa kertynyttä ylijäämää 5,3 miljardia euroa käytettävissä talouden tasapainottamiseen vastaisina tilikausina. Mainitulla ylijäämällä saataisiin jäljempänä esitetävän perusvaihtoehtolaskelman mukainen kuntatalouden vuosina 2010–2013 kertyvä 4,4 miljardin euron alijäämä katettua.

Tämä edellyttäisi kuitenkin merkittävää omaisuuden realisointia tai ennakoituakin suurempaa lainanottoa, koska merkittävä osa kertyneestä ylijäämästä on sitoutunut pysyvien vastaavien hyödykkeisiin ja sijoituksiin.

Kuten huomataan, kunnat ovat tulorahoituksen riittävyyden ja kertyneen ylijäämän suhteen hyvin erilaisia. 70 % kunta-alan kertyneestä ylijäämästä on kahdeksan kunnan taseessa. Yli 100 000 asukkaan kunnissa kertynyttä ylijäämää on 2 114 euroa/asukas kun muissa kuntakokoryhmissä ylijäämää on vain 300–400 euroa/asukas. 105 kunnan taseessa on kertynyttä alijäämää keskimäärin 350 euroa asukasta kohden.

Kuntien ja kuntayhtymien kertynyt yli-/alijäämä 31.12.2008

Kunnan koko (v. 2009 kuntajako)	Alijäämäiset kunnat 31.12.2008			Ylijäämäiset kunnat 31.12.2008			Kaikki kunnat 31.12.2008		
	Kuntien milj. € €/as. lkm			Kuntien milj. € €/as. lkm			Kuntien milj. € €/as. lkm		
Alle 6000 as.	61	-94	-462	120	276	776	181	182	327
6001 – 10000 as.	20	-57	-361	47	212	568	67	155	293
10001 – 20000 as.	15	-49	-248	30	298	663	45	249	384
20001 – 40000 as.	7	-74	-406	25	461	650	32	387	433
40001 – 100000 as.	2	-20	-196	13	311	373	15	291	311
Yli 100000 as.	0	0	0	8	3 725	2 114	8	3 725	2 114
Kunnat yht.	105	-294	-349	243	5 283	1 179	348	4 989	937
Kuntayhtymät							298	56	
Kuntasektori yht.							5287	993	

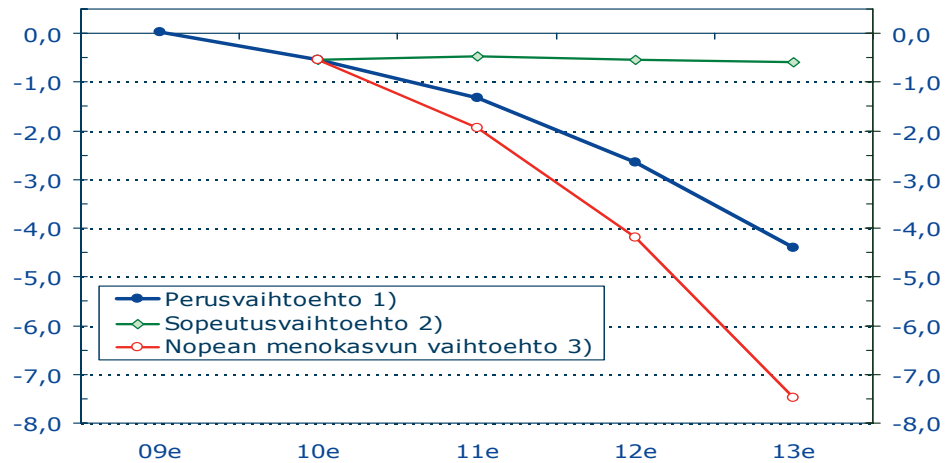
Kuntien ja kuntayhtymien rahastoihin ja investointivarauksiin voidaan myös käyttää alijäämäisten tilikauden tulosten kattamiseen määrättyin edellytyksin. Investointivaraus voidaan purkaa ylijäämäeriin, jos investoinnista luovutaan. Myös rahastojen pääomat voidaan purkaa muuttamalla rahaston sääntöä. Näin menetellen olisi kuntatalous taseen perusteella ylijäämäinen perusvaihtoehdon mukaisilla tuloilla ja menoilla vielä vuoden 2013 jälkeenkin.

Kirjanpidon antama kuva kunta-alan talouden puskureista on kuitenkin liian positiivinen. Kuntien tuotantovälineistä tekemät suunnitelmapoistot ovat olleet alimitoitettuja eli keskimäärin vain 60 prosenttia poistonalaisista investoinneista vuosina 1997–2008. Poistonalaisten investointien ja kirjanpidon suunnitelmapoistojen erotusta mainitulla aikavälillä on kertynyt 10 miljardia euroa. Tämä tarkoittaa, että kunta-alan tulorahoituksen vajaus viimeisen vuosikymmenen aikana yhteensä on ollut 1–2 miljardia euroa eikä todellista ylijäämää ole kertynyt. Näkemystä tulorahoituksen vajauksesta vahvistaa myös kunta-alan lainakannan 5 mrd. euron nettolisäys vuosina 1997–2008.

Näin ollen kuntataloudessa ei muutamaa kuntaa lukuun ottamatta ole taloudellisia puskureita laman vaikutusten lieventämiseksi. Kunnilla ja kuntayhtymillä on myös oltava vähintään noin 15 päivän maksuvalmiuspuskuri, joka tarvitaan kassasta maksuihin kaikissa tilanteissa.

Jäljempänä esitettävän perusvaihtoehdon mukaisesti kuntatalouteen vuosina 1997–2008 kertynyt ylijäämä supistuu lähivuosina merkittävästi ja kuntien rahoitusasema heikenee voimakkaasti. Sopeutusvaihtoehdossakin ylijäämä supistuu, mutta huomattavasti perusvaihtoehtoa hallitummin. Nopean menokasvun ja heikon verotulokehityksen vaihtoehdossa alijäämän kasvu olisi dramaattista.

Kuntasektorin tilikauden tulos 2009-2013;
Tuloksen kumulatiivinen summa eri vaihtoehdoissa, mrd. €

- 1) 2011-2013 toimintamenot kasvavat 3,5 % ja verotulot 2,5 % vuodessa.
 2) Kuntien tulopohjaa laajennettu 500 milj. euroa vuonna 2011.
 Toimintamenojen kasvu yhden prosenttiyksikön hitaampaa kuin perusvaihtoehdossa.
 3) 2011-2013 toimintamenot kasvavat 4,5 % ja verotulot 2,0 % vuodessa.

2 Kuntatalous vuoteen 2013

2.1 Perusvaihtoehto

Kuntatalouden kehitys vuosille 2009 ja 2010 on arvioitu viimeisimpien (tammikuu 2010) tietojen mukaisesti. Niihin perustuen vuosi 2009 olisi päätymässä kuntatalouden tilikauden tuloksen osalta lähes nollatulokseen. Tähän on vaikuttanut muun muassa valtion kuntataloutta tukevat toimenpiteet, kuten kuntien yhteisövero-osuuden nostaminen 10 %-yksiköllä vuosina 2009–2011 sekä 1.4.2009 alkanut kuntatyönantajan KELA-maksun kevennys ja poisto 1.1.2010. Kiinteistöveron alarajoja nostettiin vuoden 2010 alusta lukien. Näiden keväällä 2009 tehtyjen valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus kuntataloutta vahvistavasti on lähes 700 miljoonaa euroa.

Myös kuntien omat toimenpiteet ovat pienentäneet toimintamenojen kasvua muutoin toteutuvasta. Useat kunnat ovat avanneet vuoden 2009 talousarvionsa ja sopeuttaneet menonsa ennakoitua pienempiin tuloihin. Toimenpiteet ovat aiheuttaneet runsaasti yhteiskunnallista keskustelua.

Syksyllä 2009 valmistunut valtion vuoden 2010 talousarvioesitys oli kuntien kannalta pettymys. Lisätukea ei kevättalvella 2009 kehysriihen yhteydessä tehtyjen ratkaisujen lisäksi kuntasektorille tullut lukuun ottamatta valtionosuusuudistukseen liittyvää 30 miljoonan euron lisäystä, mikä vastaa vuoden 2010 alussa voimaanastuneessa valtionosuusuudistuksessa harvaan asutuille kunnille ja saaristokunnille kohdennettua tukea.

Kunta-alan palkkaratkaisun tasoa ei ollut tiedossa kuntien valmistaessa vuoden 2010 talousarvioitaan. Niitä leimasikin suuri epävarmuus niin talouden kehityksestä kuin menojen hallinnasta.

Kuntatalouden tuloksesta vuonna 2010 tulee negatiivinen siitäkin huolimatta, että ennätysmäärä kuntia, peräti 181, nosti veroprosenttiaan vuodelle 2010 ja painotettu kunnallisveron keskimääräinen veroprosentti nousi jo 19 prosenttiin. Myös kiinteistöveroja nostettiin merkittävästi alarajojen pakollisten nostojen lisäksi.

Tässä tilanteessa arviot valtuustokauden 2013 loppuun ulottuvasta talouskehityksestä ovat monelta osin epävarmat. Yleisesti arvioidaan, että Suomella on edessään useamman vuoden pituinen hyvin matalan kasvun aika, jota leimaa alhainen inflaatio ja hitaasti nouseva korkotaso. Työttömyys nousee vuonna 2010 korkealle tasolle ja laskee tämän jälkeen hitaasti. Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen vähentävät kansantaloutemme uusiutumiskykyä samalla kun erityisesti ikäihmisten palvelujen kysyntä kasvaa. Näillä näkymin maamme talouskasvu pysyy heikkona niin pitkälle, kuin se on arvioitavissa. Tämä vaikuttaa merkittävästi kuntapalveluiden rahoitusmahdollisuuksiin.

Perusvaihtoehto vuosille 2011–2013:

BKT	+0.5–1.5 % vuodessa
Työttömyys	v. 2010 noin 9–10 %, laskee hitaasti
Inflaatio	+ 0.5–2 % vuodessa
Korkotaso	nousee hitaasti
Julkinen velka	kasvaa tasaisesti

Vaikutukset kuntatalouteen 2011- 2013

Tulot:

Verotulot	+ 2,5 % vuodessa
Valtionosuudet	+ 3 % vuodessa
Toimintatulot	+ 3 % vuodessa

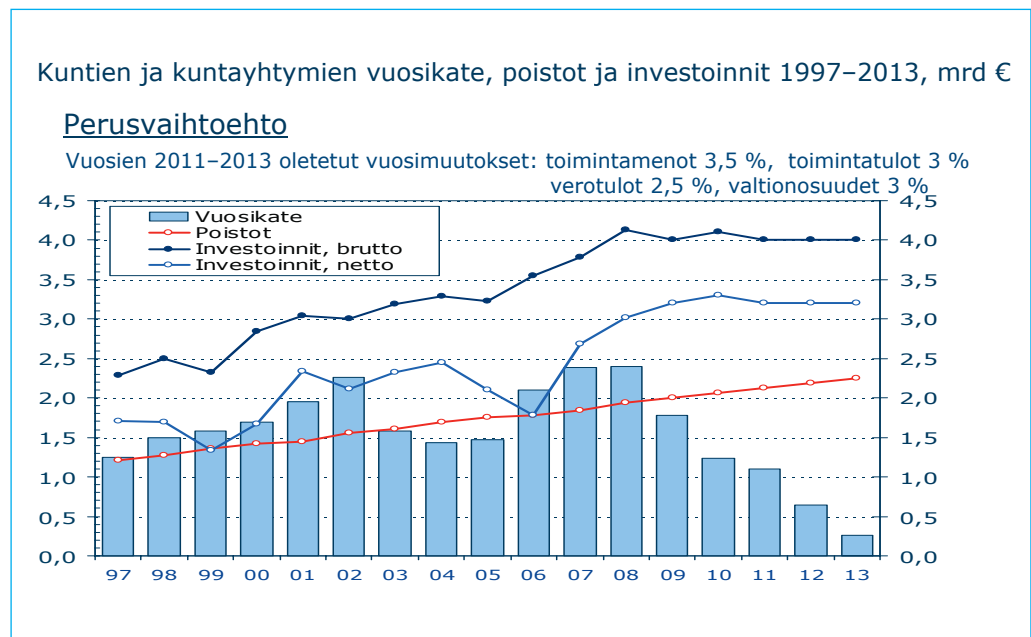
Menot:

Toimintamenot	+ 3,5 % vuodessa
- kuntien henkilöstö	laskee lievästi nykyisestä tasostaan -437 000 henkilöä

Investoinnit Investointitaso pysyy vuosittain ennallaan

Vaikutukset kuntatalouteen 2010–2013

Kuntatalouden alijäämäksi muodostuu 4,4 miljardia euroa. Kuntien ja kuntayhtymien lainakanta kasvaa 20,55 miljardiin vuonna 2013.

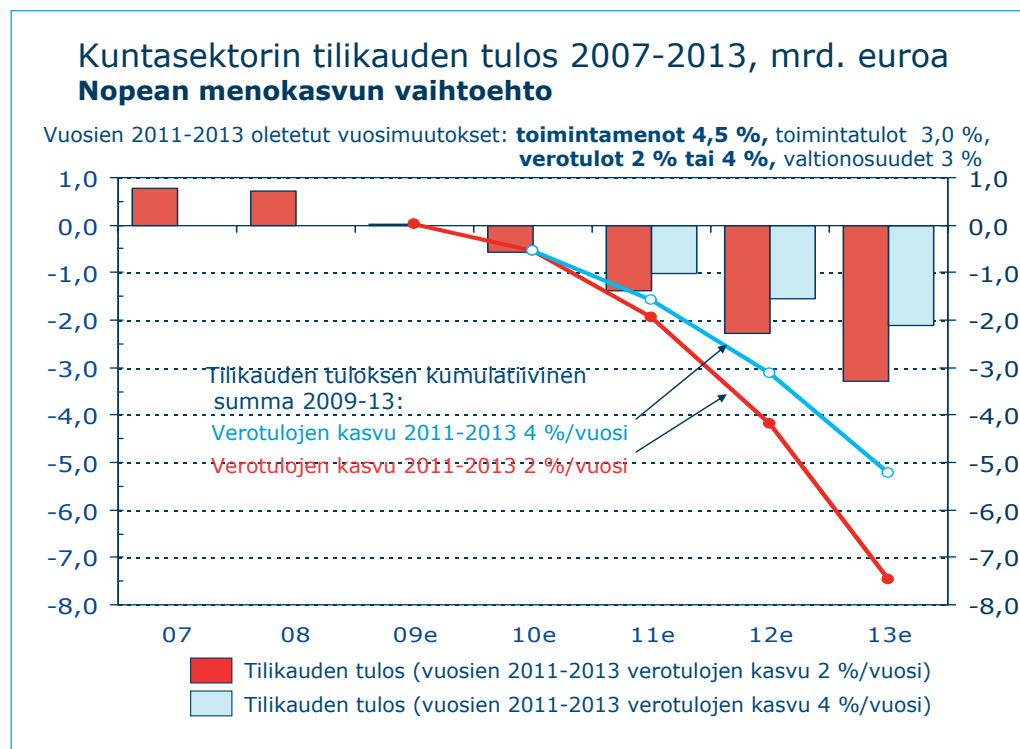

2.2 Nopean menokehityksen vaihtoehto

Vuosi 2010 oletetaan kehittyvän samalla tavoin kuin perusvaihtoehdossa on esitetty. Sen sijaan toimintamenot kasvaisivat vuosina 2011–2013 lähes samaan tahtiin kuin mitä ne ovat kehittyneet 2000 luvulla. Toimintamenojen kasvuksi oletetaan 4,5 prosenttia vuodessa muiden menoihin liittyvien perusmuuttujien säilyessä ennallaan verotulokehitystä lukuun ottamatta. Viimeisemmän vuosikymmenen aikana toimintamenojen kasvu on enimmillään ollut 8 prosenttia. Verotulokehitykselle on laskettu kaksi vaihtoehtoa, kahden ja neljän pro-

sentin vuosittainen muutos. Valtionosuuksien ja toimintatulojen oletetaan tässäkin vaihtoehdossa kehittyvän 3 prosentin vuosimuutoksen mukaisesti.

Näillä oletuksilla kuntatalous ajautuisi kriisiin niin alijäämän kuin lainakannan kehityksen suhteen. Kuntatalouden alijäämä kasvaisi vuosina 2010–2013 lähes 8 miljardia euroa 2 prosentin verotulojen vuosittaisella kasvulla ja runsaat 5 miljardia 4 prosentin vuosittaisella verotulojen kasvulla. Lainakannat nousisivat hallitsemattomiin mittoihin, eli noin 24 miljardiin hitaan kasvun oloissa ja noin 22 miljardiin verotulojen kasvaessa 4 prosentin vuosivauhtia.

Sekä perusvaihtoehto että nopean menokehityksen vaihtoehto osoittavat vääjäämättä sen, että kuntatalouden tasapaino kulminoituu kuntien menojen hallintaan. Kunnat eivät voi jatkaa sillä toimintamenojen kasvutasolla, joka on 2000-luvulla ollut vallitsevana. Tarvitaan voimakkaita toimenpiteitä menojen kasvun taittamiseksi.

Kuntien tuottavuusedellytysten parantamiseksi tarvitaan uudenlaista valtion kuntapolitiikkaa kuntien toiminnan liikkumavaran lisäämiseksi ja tuottavuusedellytysten olennaiseksi parantamiseksi. Kuntatalouden tasapainoa ei kuitenkaan voida saavuttaa pelkästään hillitsemällä käyttömenojen kasvua tuottavuutta nostamalla. Näiden toimenpiteiden lisäksi tarvitaan kuntien verotulopohjan vahvistamista ja valtionosuuksien lisäämistä. Lisäksi on syytä ennakkoluulottomasti tarkastella valtion ja kuntien tehtävänjakoa sekä kuntien tehtäviä.

Valtion lisätuki joudutaan mitä ilmeisimmin rahoittamaan valtion lisälainanotolla. Kansantalouden ja kansalaisten kannalta tämä on kuitenkin välttämätöntä peruspalveluiden laadun ja saatavuuden turvaamiseksi. Kunnilla ei ole mahdollisuuksia kasvattaa lainanottoaan nykyistä vauhtia nopeammin. Useille kunnille jo nykyisestä lainankannasta huolehtiminen on hyvin vaikeata.

3 Sopeutuminen – kuntapalvelujen pelastaminen

Kuntatalous on tasapainotaloutta jonka avulla on kyettävä turvaamaan peruspalvelujen saatavuus kaikille kansalaisille koko Suomessa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää, että kuntien talousromahdus estetään ja että kunnat eri puolilla Suomea voivat selviytyä laman ylitse ilman pysyviä vaurioita. Tämä vaatii sopeutustoimenpiteitä niin kunnilta itseltään kuin myös valtion suunnalta. Luonnollisesti kansantaloutemme elpyminen romahduksen jälkeen loisi parhaimman näköalan. Todennäköistä kuitenkin on hidas talouskasvu, jonka myötä kestää vuosia, ennen kuin vuoden 2008 alun taso saavutetaan.

Sopeutusaikana kuntien on osaltaan osallistuttava taloutemme tasapainottamiseen ja tehtävä sellaisia toimenpiteitä, jotka edesauttavat tasapainon saavuttamista ja selviytymistä.

Esitetyn perusvaihtoehdon mukaisesti kuntatalouden tilikauden kumulatiivinen alijäämä vuosina 2010–2013 on noin 4,4 miljardia euroa. Samalla kuntien ja kuntayhtymien lainakanta kasvaa 20,5 miljardiin.

Kuntatalouden kannalta tällainen kehitys olisi dramaattinen. Kuntien kyky huolehtia päivittäisistä velvoitteistaan joutuisi kyseenalaiseksi samalla kun useat kunnat eivät enää selviytyisi velanhoitokustannuksistaan. Ennätysmäärä kuntia ajautuisi puitelain 9 §:n mukaisiksi kriisikunniksi.

Nopean menokehityksen vaihtoehdossa tilanne kärjistyisi hallitsemattomaksi.

Jotta tällaiselta kehitykseltä voitaisiin välttyä, on asetettava tavoite, johon nojautuen kuntatalouden tasapainoa tulee tavoitella ja sitten mitoittaa toimenpiteet tämän tavoitteen mukaisiksi.

Kuntaliitto on asettanut ajanjaksolle 2011–2013 seuraavan tavoitteen:

Vuodesta 2011 alkaen kuntatalous tasapainottuu niin, että kaudella 2011–2013 kuntasektorin tilikauden tulos on vuosittain tasapainossa ja lainakanta ei ylitä 17 miljardia euroa vuonna 2013.

Kuntaliiton kuntatalousyksikössä on laskettu talouskehityksen perusvaihtoehdon mukainen rahoitustarve, jotta asetettu tavoite voidaan saavuttaa.

Perusuraan verrattuna vuodesta 2011 alkaen on kuntatalouden tilikauden tuloksen parannuttava 850 miljoonalla eurolla, jotta uhkaava 4,4 miljardin alijäämä ja hallitsematon velkaantuminen voidaan torjua.

Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää voimakkaita toimenpiteitä sekä kunnilta että valtiolta

3.1 Kuntien toimenpiteet

Kuntien ensisijaisena toimintapolitiikkana on lähivuosina oltava toimintamenojen kasvun hillintä.

Kuntien ja kuntayhtymien toimintamenojen kasvua on hidastettava perusvaihtoehdon mukaisesta kehityksestä yhdellä prosenttiyksiköllä vuodessa 2,5 prosenttiin vuosina 2011–2013. Näin toimien kuntien toimintamenojen kasvua voidaan hillitä noin 350 miljoonalla eurolla vuodessa muutoin toteutuvasta.

Työvaltaisella kunta-alalla tavoitteen saavuttaminen edellyttää erityisesti henkilöstömenojen hallintaa. Kuntien ansiotasokehityksen tulee olla erittäin maltillista. Kunta-alan palkkasumma ei voi kasvaa aiempien vuosien tapaan, vaan mahdolliset ansiotason merkittävät kohoamiset tulee kompensoida henkilöstösäästöillä niin, että tavoitellut menosäästöt saavutetaan.

Myöskään kuntien palvelujen ostot yksityisiltä ja muilta kuntasektorin ulkopuolisilta toimijoilta eivät voi kasvaa 2000-luvun ensi vuosikymmenen tahtia, ellei kuntien henkilöstöä vastaavasti merkittävästi vähennetä.

Kunta-alan tuottavuutta ja tehokkuutta on kaikin tavoin kehitettävä. Työvaltaisella kunta-alalla nopeiden tulosten aikaansaaminen ei ole mahdollista samanaikaisesti kun erityisesti hoiva- ja hoitoalan palvelujen kysyntä kasvaa.

Tuottavuuspotentiaali kuntasektorilla on niin kuntarakenteiden kehittämisessä kuin palvelujen järjestämisessä ja toimeenpanossa, erityisesti ICT-toiminnoissa. Kaikki sähköistetävissä olevat palvelut on sähköistettävä ja lisättävä itsepalvelujen määrää. Tietotekniikkaa hyödyntämällä on uudistettava kuntien palvelutuotantoprosessit niiden tuottavuutta merkittävästi kohottaen. Tietojärjestelmien yhteentoimivuutta on edistettävä voimakkaasti.

Henkilöstömenojen hallinnalla ja tuottavuutta edistämällä voidaan saavuttaa tavoitteeksi asetettu yhden prosenttiyksikön vuosittainen toimintamenojen alentaminen vuosina 2011–2013 ilman, että palvelujen laadusta ja saatavuudesta joudutaan merkittävästi tinkimään.

3.2 Valtion toimenpiteet

Kuntatalouden tasapainon saavuttaminen on yhteinen asia, jossa valtion on oltava aktiivisesti mukana.

Valtion on tultava kuntia vastaan ja osallistuttava kuntapalvelujen rahoituspohjan turvaamiseen osoittamalla kunnille yhteensä 500 miljoonan tulonlisäykset viimeistään vuodesta 2011 alkaen.

Kuntien vastuita ja kuntien toiminnan ohjausta on arvioitava uudelleen ja kevennettävä.

Tulonlisäyksinä tulee vahvistaa kuntien verotulopohjaa ja lisätä kuntien valtionosuuksia niin, että näiden toimenpiteiden johdosta kuntatalouden rahoitusasema vahvistuu 500 miljoonalla eurolla viimeistään vuodesta 2011 alkaen.

Tällä hetkellä kuntien veropohja koostuu kunnallisverosta, osuudesta yhteisöveron tuottoon ja kiinteistöverosta.

Kuntien veropohjan vahvistaminen voidaan tehdä monin eri tavoin. Kunnilla on vastuu yhdyskunta jätehuollon järjestämisestä alueellaan. Tästä huolimatta jäteveron tuotto ohjautuu kokonaan valtiolle. Se tulisikin jatkossa ohjata kokonaisuudessaan kunnille.

Yhteisöveron tilapäinen 10 prosenttiyksikön korotus poistuu vuonna 2012 lopussa. Tarpeellista on, että korotusta voitaisiin jatkaa tämän jälkeenkin.

Kunnat vastaavat laajasti liikenteen suoritteista ja kustannuksista verotuottojen kohdentuessa kokonaan valtiolle. Pääomatuloilla elävät kansalaiset eivät osallistu lainkaan asuin-

kuntansa kehittämiseen kun pääomaverojen tuotto menee kokonaan valtiolle. Myös ympäristö- ja energiaverojen tuotot kohdentuvat pelkästään valtiolle.

Kuntien valtionosuuksia voidaan lisätä esimerkiksi korottamalla peruspalveluiden valtionosuusprosenttia, jolloin vaikutukset kohdistuvat tasaisesti kaikkiin kuntiin asukasta kohden. Yhden prosenttiyksikön korotus kasvattaa kuntien valtionosuuksia noin 200 miljoonalla eurolla.

Kuntien keräämät asiakasmaksutulot ja niiden korotukset kuuluvat kunnille valtionosuuksista leikkaamatta.

Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä on uudistettava ensi vaalikaudella tavoitteena nykyisessä järjestelmässä havaittujen epäkohtien poistaminen, tulokselliseen toimintaan kannustaminen ja rahoituksen riittävyyden varmistaminen mitoittamalla valtionosuuksien taso oikein sekä huomioimalla kuntien erilaiset olosuhde- ja ikärakennetekijät sekä erilainen veropohja riittävällä tavalla.

Kuntien toimintaa ohjaavaa normistoa on joustavoitettava tavoitteena kuntien toiminnan tuloksellisuuden kohottaminen.

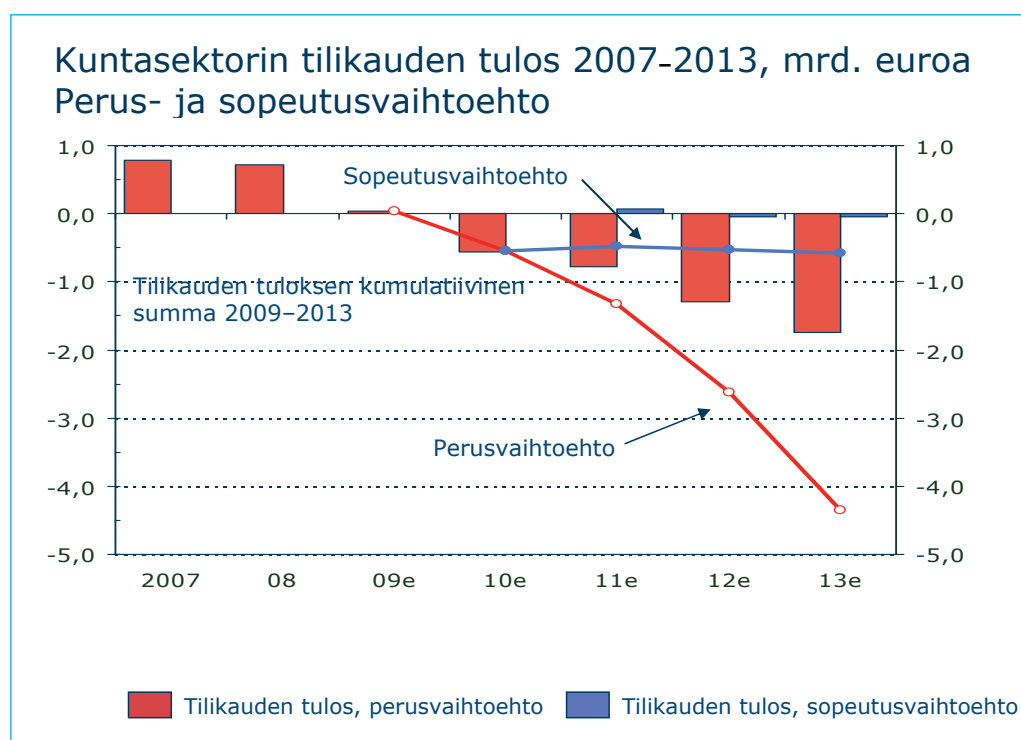
Kuntien ja valtion tehtävien jako on käytävä uudelleen läpi ja tässä yhteydessä harkittava erityisesti kuntien toimeentulotuen normitetun osuuden siirtämistä Kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi ja valtion rahoitusvastuulle, ammattikorkeakoulujen rahoituksen siirtämistä valtiolle sekä erityisen kalliin erikoissairaanhoidon kustannusten siirtämistä valtion vastuulle.

Myös opetustoimen ylläpitäjämalli on arvioitava uudelleen. Peruskunnat ovat tältä osin vain rahoittajan osassa, eivät voi vaikuttaa toiminnan sisältöön ja tehostamiseen.

3.3 Sopeutusvaihtoehdon vaikutukset

Mikäli kunnat onnistuvat alentamaan toimintamenojen kasvuaan yhdellä prosenttiyksiköllä vuodessa muutoin toteutuvasta vuodesta 2011 alkaen ja valtio vahvistaa kuntien tulopohjaa yhteensä 500 miljoonalla eurolla, niin kuntatalous selviytyy edessä olevista ongelmista vaatimattomankin talouskasvun oloissa.

Tilikauden tulos tasapainottuu samalla kun kuntien velkakanta jää alle 17 miljardin euron vuonna 2013.

Johtopäätös

Kansantaloutemme nopea pudotus, tasapainotus ja hidas toipuminen merkitsevät elintarvikkeiden pohjan heikkenemistä lähivuosisiksi. Alenema on suuruudeltaan noin 7–8 prosenttia ja noin 14–16 miljardia euroa. Palautuminen lamasta on hidasta.

Kuntatalouden tasapaino voidaan saavuttaa kuntien ja valtion yhteisillä toimenpiteillä niin, että kunnat alentavat kaikin käytettävissä olevin toimenpitein toimintamenojensa kasvua yhdellä prosenttiyksiköllä muutoin toteutuvasta ja että valtio vahvistaa kuntien tulopohjaa 500 miljoonalla vuodesta 2011 alkaen.

Lisätietoja Kuntapalvelujen pelastusohjelmasta:

Reijo Vuorento
Suunnittelupäällikkö
Suomen Kuntaliitto
p. 09 771 2078, 050 667 41
reijo.vuorento@kuntaliitto.fi

www.kunnat.net/pelastusohjelma